

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІОЛІНГВІСТИКИ
[CURRENT ISSUES IN SOCIOLINGUISTICS]

УДК 811.134.2

Стаття надійшла до редакції [Article received] – 13.11.2023 р.

Фінансування [Financing] – самофінансування [self-financing]

Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism] – 17.11.2023 р.

Оригінальність тексту [The originality of the text] – 99.51 %

<http://doi.org/10.17721/2663-6530.2024.45.03>

КІНЕЦЬ ЕПОХИ БЕРЛУСКОНІ – ГІРКИЙ ПРИСМАК ПОЛІТИКИ.
ЛІНГВІСТИЧНІ НАДБАННЯ

Катерина Михайлівна Лахтіонова (м. Київ, Україна)

olena.sayfutdinova@lnu.edu.ua

кандидат філологічних наук, доцент

Стаття присвячена феномену Берлусконі, його політичній діяльності у парламенті Італійської Республіки з точки зору лінгвістичного надбання, тобто поповнення політичного лексикону італійського політикуму, появи неологізмів, сталих висловів та інших похідних, пов'язаних з цією одіозною фігурою. Ми навмисне перекладаємо слово “calice” не як “бокал”, а як “присмак”, щоб підкреслити, яку небезпеку несе в собі узурпація влади, тому що нова лексика, яка з'явилася в часи прем'єрства Берлусконі, майже завжди носить негативне маркування.

З розвитком його політичної діяльності, на кожному етапі його блискавичної кар'єри з'являється нова лексика, пов'язана з ним.

Ключові слова: берлусконізм, боссізм, триєдиний, “Держава – це Я!”, монтанелліанська поразка, вакцинація від берлусконізму, партія-підприємство “Італія вперед”.

FINE EPOCA BERLUSCONI – L'AMARO CALICE DELLA POLITICA THE
END OF THE EPOCH OF BERLUSCONI – BITTER FLAVOUR OF THE
POLITICS. LINGUISTIC GAININGS

Kateryna M. Lakhtionova (Kyiv, Ukraine)

olena.sayfutdinova@lnu.edu.ua

PhD (Philology), Associate Professor

The article is devoted to the phenomenon of Berlusconi, his political activity in the Parliament of the Italian Republic from the perspective of linguistic gainings, in other words,

(Current issues in sociolinguistics [Aktual'ni pytannja sociolingvistyky])

Fine Epoca Berlusconi – l'amaro Calice Della Politica the End of the Epoch of Berlusconi – Bitter Flavour of the Politics. Linguistic Gainings (in Ukrainian) [Kinec' epohy Berlusconi – girkyj prysmak polityky. lingvistychni nadbannja]

© Lakhtionova K. M. [Lakhtionova K. M.], olena.sayfutdinova@lnu.edu.ua

considering the enrichment of italian political vocabulary within the political life of Italy, appearance of neologisms, idioms and other derivatives, related with this odious man. We deliberately translate “calice” as “flavour” instead of “cup”, to highlight the danger of the usurpation of power, since the new lexicon, which appeared during the ministry of Berlusconi, almost always carries a negative connotation.

With the development of his political activity, on each stage of his lightning fast career new lexicon, related with his personality, appears.

Key words: *berlusconism, bossism, triune, “The state, that is me!”, Montanelli’s failure, vaccination against berlusconism, “enterprise-party” “Forza Italia”.*

У нашому дослідженні ми взяли за основу монографію “Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації)” О. А. Стишова, який надав ретельний лінгвістичний аналіз появи нової лексики, в тому числі і політичної.

За Стишовим, інновації політичного характеру [5] мають “найпомітніше місце в мовній репрезентації ідеологічних концепцій” [5], це відображається також у суспільно-політичній, або політологічній, лексиці і термінології. І далі: “дослідження цієї лексики становить як суто лінгвістичний, так і соціальний інтерес [5].

Нові назви у політичному та соціальному світогляді, механізми їх появи та їх подальша доля у національному лексиконі становлять неабиякий інтерес з лінгвістичної точки зору та зосереджуються на найбільш актуальних проблемах сучасної політичної реальності.

У нашому випадку не йдеться про вплив міжнародних тенденцій виникнення політехнічних неологізмів, тому що ми розглядаємо процес виникнення суто італійських національних політичних реалій у період з 1990-х до 2002–2004 років, період максимального розквіту такого політичного та соціального явища, як “берлусконізм” (*berlusconismo*).

Досліджуючи та аналізуючи публікацію “*Le profilo del Berlusconismo*” Енцо Сантареллі (*Enzo Santarelli* – відомий італійський письменник, публіцист та історик, що багато років працював в університеті міста Урбіно), яка вийшла у світ у травні 2002 року в Римі, ми знайшли дуже цікаві політичні неологізми, що стосуються саме Італії і більше ніякої іншої європейської країни. За допомогою цієї публікації ми можемо прослідкувати, як з’являється нова політична лексика, яке маркування (соціальне, емоційне) вона має, як вона стає сталими висловами,

(Актуальні питання соціолінгвістики [Aktual'ni pyttannya sociolingvistyky])

Кінець епохи Берлусконі – гіркий присмак політики. лінгвістичні надбання (Українською) [Kinec' epohy

Berluskoni – girkyj prysmak polityky. lingvistychni nadbannja]

© Ляхтіонова К. М. [Lahtionova K. M.], olena.sayfutdinova@lnu.edu.ua

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

фразеологізмами, та, у деяких випадках, навіть афоризмами. Звісно, ця тенденція (виникнення нової лексики) напряду залежить від політичних течій італійського суспільства, політичних та соціальних катаклізмів у житті італійських громадян, як пересічних, так і політичної еліти, турбулентності у процесі встановлення нової влади в країні тощо.

Ми виокремили, з нашої точки зору, найцікавішу політичну лексику епохи Сільвіо Берлусконі, одіозного політичного діяча, багаторазового прем'єр-міністра, Італійської Республіки, а також “за сумісництвом” (точніше – узурпація влади) Міністра Іноземних Справ (*Ministro degli Esteri*) Італії, і всі можливі похідні цієї лексики, з ним (Берлусконі) пов'язані.

Кожна невеличка або велика знакова подія у житті громадянського суспільства так чи інакше пов'язана з сучасною лексикою, що нею користується те саме суспільство. Якщо це політична подія, збагачується лексикон політикуму, якщо щось надзвичайне відбувається у культурному просторі, то збагачується лексика певного прошарку мистецтва і т.д.

Але є яскраві приклади того, як політична діяльність лише однієї людини протягом досить тривалого часу породила безліч прикладів цікавої політичної лексики, “розшифрувати” яку у змозі тільки громадяни тієї країни, до якої цей феномен належить. Ми маємо на увазі Італію, де виникло мовне (лінгвістичне) явище під назвою “*berlusconismo*”. Сама назва твору Енцо Сантареллі вже говорить соціуму, про що йдеться. Прізвище експрем'єр міністра Сільвіо Берлусконі, що нещодавно пішов з життя, медіа та телемагната, фінансиста і володаря міланського клубу “Інтер” стало основою для утворення похідної лексики політичного характеру.

Діяльність цієї одіозної людини породила на світ багато політичних афоризмів на кшталт “*Berlusconi uno e trino*” – Берлусконі один, але у трьох іпостасях – політика, фінанси, мас-медіа, “*epoca del berlusconismo*” (епоха берлусконізму) та інших цікавих висловів, таких як “*Lo stato sono io*”. – *Держава – це я*”, адже у цей період Сільвіо Берлусконі практично керував Італією. Цей афоризм отримав розповсюдження завдяки книзі з такою ж самою назвою – “*Lo stato sono io*”, написаній та опублікованій у тому ж 2002 році відомим італійським письменником, істориком та публіцистом, прихильником Сільвіо Берлусконі Інд्रो Монтанеллі (*Indro Montanelli*). Звідси й алегорія: “*In Italia non puo bastare seguire un Indro Montanelli (che del resto fa un buon liberale*

(Current issues in sociolinguistics [Aktual'ni pytannja sociolingvistyky])

Fine Epoca Berlusconi – l'amaro Calice Della Politica the End of the Epoch of Berlusconi – Bitter Flavour of the Politics. Linguistic Gainings (in Ukrainian) [Кінець' епохи Берлусконі – гіркый присмак політики. лінгвістичні надбання]

© Lakhtionova K. M. [Lakhtionova K. M.], olena.sayfutdinova@lnu.edu.ua

conservatore). – В Італії недостатньо прислуховувались до думок усіляких Інд्रो Монтанеллі (який колись був гарним ліберальним консерватором)”. Звідси походить прикметник “*montanelliano*”, який вживається в іронічному плані: “*un’altro pensiero e consiglio montanelliano, non dimentichiamolo, egià risultato nefasto: turatevi il naso ma votate DC*. – Ще одна думка та монтанелліанська порада з уже відомим результатом: заткніть носа (бо політика недобре пахне) але голосуйте за DC)”, де “DC” – назва провладної партії – “*Democrazia Cristiana*”. “*Era sempre lo stesso Montanelli animato da fobia antisocialista e anticomunista*. – Це все той же Монтанеллі, натхненний антисоціалістичними та антикомуністичними фобіями”.

Термін “*berlusconismo*” досить міцно закріпився в італійському політичному лексиконі та навіть перетворився на загальну характеристику цілої політичної епохи під час правління Берлусконі. Ось таку характеристику – “*profilo del berlusconismo*” – надає колишньому “розвитку” країн Енцо Сантареллі. “Берлусконізм” – це: *Ormai questo, anche per debolezze altrui, è un albero ben piantato, che ha messo radici e genera frutti velenosi* (дуже влучна метафора) – “*Це явище – ніщо інше, як дуже ретельно вирожене дерево, яке вже пустило своє коріння та почало породжувати отруйні плоди*”. Цією метафорою Сантареллі хоче показати суспільству, наскільки небезпечною є узурпація влади, яку репрезентує саме “берлусконізм”.

Також згадується політичний феномен Умберто Боссі (Umberto Bossi) – “*il bellissimo politico ... el fenomeno pure del tutto moderno del bossismo politico* новітнє явище політичного боссізму” (лідер іншої політичної партії, який вболіває за роз’єднання Італії та Північну та Південну (як це було до 1861 року)).

“... *Solo lasciandolo governare , gli italiani ci vacineranno contro il berlusconismo*. – Тільки якщо він залишиться при владі, італійці отримують вакцину від берлусконізму” (тобто розуміють, що це за явище).

“*Metafore a parte, l’attuale eccesso e concentrazione dei poteri (2000-2002) – potere finanziario, potere televisivo e potere politico nelle mani di un solo uomo costituisce il culmine di un nuovo bossismo politico*. – Забудьмо про метафори, сучасний розквіт та концентрація влади (фінансової, мас-медіа та політичної) в руках тільки однієї людини є кульмінацією нового політичного боссізму” (узурпації влади).

(Актуальні питання соціолінгвістики [Aktual'ni pytannja sociolingvistyky])

Кінець епохи Берлусконі – гіркий присмак політики. лінгвістичні надбання (Українською) [Kinec' epohy

Berluskoni – girkyj prysmak polityky. lingvistychni nadbannja]

© Лахтіонова К. М. [Lahtionova K. M.], olena.sayfutdinova@lnu.edu.ua

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

“... *Non si comprende fino in fondo il “berlusconismo” se non nel contesto nazionale italiano.* – Феномен “берлусконізмф” можна зрозуміти повністю тільки в національному італійському контексті”.

Також з’явилися нові аббревіатури, наприклад, такі як CAF (йдеться про співпрацю таких можновладців, як Craxi, Andreotti, Forlani).

Конкретну групу неолексем, зазначає Стишов [58], формують конкретні назви осіб за належністю до відповідних рухів, блоків, об’єднань, тощо. Тут можна навіть навести цікаву аналогію: політична партія “*Forza Italia*” (“Італія – вперед!”), так звана *partito-azienda*, що підпорядковувалася Сільвіо Берлусконі, та представники парламентського блоку “Вперед, Україно” [58] за часів президентства Л. Кучми. А також феномен “берлусконізму” з відантропонімічними утвореннями на кшталт “кравчуківливо”, “кравчукізм”, “кучмократія”, “кучмизація” [59]. Стосовно аббревіатури CAF, то вона виникла у тяжкі, навіть драматичні моменти, які спіткали Італійську Республіку при передачі влади групою CAF представникам політичної партії *CD (centro destra)* – правоцентристам.

“*Mani pulite*” (політична діяльність на чолі з відомим адвокатом Антоніо ді П’єтро (*Antonio di Pietro*, “Італія без корупції”, яка призвела до звільнення багатьох високопосадовців італійського уряду у 2000-их роках: “*Mani pulite*” – дослівно – “Чисті руки”)). Мають місце утворення неологізмів із різноманітними префіксами: *neofascismo*, *anticostituzionale*, *anticomunista*, etc.

“*La prima alleanza* (провладної партії *DC*) *è dunque con il neofascismo.* – Перший тандем правоцентристи створили із неофашистами.”

“*La genesi del berlusconismo* – виникнення політичного явища берлусконізму”.

“*Berlusconi e Fini (Gianfranco Fini) stanno insomma, non a caso, alle origino del berlusconismo.* – Берлусконі та Фіні – разом, і це зовсім не випадково, створюють витоки берлусконізму”.

“... *Fino crea Alleanza Nazionale, fa uscire il vecchio MSI dell’isolamento, e consegue l’appoggio del gran padrone televisivo* (йдеться про Берлусконі, якому належала лівова частка мас-медіа та італійського телебачення). – Фіні створює Національний Альянс, виводить з тіні стару MSI і отримує підтримку великого телевізійного “хазяїна”.

(Current issues in sociolinguistics [Aktual'ni pytannja sociolingvistyky])

Fine Epoca Berlusconi – l’amaro Calice Della Politica the End of the Epoch of Berlusconi – Bitter Flavour of the Politics. Linguistic Gainings (in Ukrainian) [Кінець епохи Берлусконі – гіркы прысмак політыкы. лінгвістычны надбання]

© Lakhtionova K. M. [Lakhtionova K. M.], olena.sayfutdinova@lnu.edu.ua

“*Forza Italia*” – *il suo partito-azienda* (партія-підприємство), *come viene subito chiamato ...* – Політична партія Берлусконі, що миттєво отримала прізвисько “партія-підприємство”, за допомогою якої Берлусконі заробляв шалені гроші.

“*Fininvest*”, “*Publitalia*” – нові скорочені назви фінансових установ.

“*Forza Italia*” *infatti se regge sugli uomini, le sedi, i capi generali della “Fininvest” e “Publitalia”*. – “*Forza Italia*” дійсно керує (маніпулює) людьми, установами, генеральними директорами.

Чудова метафора: “*A questo punto le strutture di potere le base politiche del berlusconismo sono già delineate, sia pur embrione*. – З цієї точки зору провладні структури, політичні засади берлусконізму вже окреслені, навіть якщо вони лише в зародку” (в ембріональному стані).

“*L’azienda televisiva ha un immediato ruolo cruciale e “Forza Italia” si basa su di essa*. – Телевізійна підприємницька діяльність безпосередньо зіграла ключову роль, і “*Forza Italia*” була створена саме на базі такої комерційної діяльності (тому і *partito-azienda* – К.Л.).

“*Da questi primi punti di forza, ben saldi, Berlusconi potrà compiere ulteriori passi avanti: il signor TV*” *potrà trarre non senza notevoli vantaggi con Bossi* – *il capo della xenofoba Lega Nord*”. – Ці перші прояви впливу, досить прибуткові, завдяки яким Берлусконі зможе отримати значущі переваги разом з Боссі – президентом ксенофобської партії *Lega Nord*”.

“*È quanto basta perche il premierato berlusconiano incida a fondo nella prassi politica del esecutivo, deformano e dirrotando la consueta dialettica democratica in seno al governo e il rapporto con il parlamento*. – І цього було достатньо для “берлусконського” прем’єрства, який повністю розчинився в практиці виконавчої влади, деформуючи та руйнуючи так звану демократичну діалектику, “прикормлену” Парламентом”.

В італійському політикумі стають сталими висловами та повсякденно циркулюють у мас-медіа такі утворення, як *conflitto di interessi*, *Legge Frattini*, *la carta stampata*, “*Cavaliere*” (прізвисько Берлусконі), *Rai-TV*, *l’umus sociale* (“соціальний ґрунт” – запозичення з латини).

“*Cierto piegato ai suoi interessi di imprenditore, di padrone televisivo e di padrone del vapore*. – Звісно, керуючись власними підприємницькими інтересами

(Актуальні питання соціолінгвістики [Aktual'ni pytannja sociolingvistyky])

Кінець епохи Берлусконі – гіркий присмак політики. лінгвістичні надбання (Українською) [Kinec' epohy

Berlusconi – girkyj prysmak polityky. lingvistychni nadbannja]

© Лахтіонова К. М. [Lahtionova K. M.], olena.sayfutdinova@lnu.edu.ua

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

володаря телебачення і володаря марнославства” (популістські обіцянки і демагогія).

Цікавий фразеологізм ми знайшли при описі зустрічі Берлусконі із мультимільйонером, відомим фінансистом Джанні Ан’еллі (*Gianni Agnelli*), якому Берлусконі запропонував декілька проєктів співпраці: *“i progetti un po’ donchisciotteschi – боротьба з вітряками, проєкти, що не мають сенсу, бо не можуть бути реалізованими”*.

“Un tipico nuovo ricco – типовий нувориш” (швидке незаконне збагачення).

Прізвисько *“Cavaliere”* має також іронічне маркування: коли Берлусконі не вдалося досягти порозуміння із фінансовим магнатом Джанні Ан’еллі: *“Ognuno andò dunque per la sua strada e nella Padania di Umberto Bossi il “Cavaliere” rimase solo a tessere la tela della sua trama. – Кожен з них пішов своїм шляхом, і в Падонії, яка підпорядковувалась Умберто Боссі, “Кавалеру” не залишалось нічого іншого, як “плетсти павутину” для розв’язки цієї проблеми”*.

Інший приклад: *“Ma quale politica stava nascendo dalla testa e dei sentimenti certo confusi e contraddittori del non più giovane “Signor TV”? – Та що за політика народжувалася в голові та намірах, які провалились, в почуттях, що суперечили одне одному (неоднозначні емоції) уже підстаркуватого “Містера ТБ”?”*

“... I suoi obiettivi di uomo ricco e potente padrone de Fininvest e di Publitalia lo spingevano a rivendicazioni poi portare avanti dal futuro boss della politica in modo sempre più determinato e deciso. – ... Його наміри як багатой та сильної людини, “хазяїна” Fininvest та Publitalia, вимагали від нього помсти (за відмови від його “донкіхотських” проєктів) з тим, щоби у майбутньому перетворитися на “хазяїна” все більш окресленої та рішучої своєї політики.” Вже відомо, що політика Берлусконі, окрім демагогії та популізму, італійському суспільству нічого не принесла.

З’являються такі неологізми, як *“laureata di fresco – новоспечена”*: *“Alla presidenza della camera va Irene Pivetti, esponente della Lega Nord, laureata di fresco all’Università Cattolica... – До головнокомандування у парламенті приходить Ірене Піветті, представниця Леги-Норд, новоспечена дипломантка Католицького Університету”*.

Метафора *“passare come una meteora – пролетіти, як метеор”*, – адресована такому собі Антоніо Гвіді (*Antonio Guidi*), який був клерком Міністерства у справах сім’ї. *“Creare dal nulla – створити з нічого щось”*

(Current issues in sociolinguistics [Aktual'ni pytannja sociolingvistyky])

Fine Epoca Berlusconi – l’amaro Calice Della Politica the End of the Epoch of Berlusconi – Bitter Flavour of the Politics. Linguistic Gainings (in Ukrainian) [Кінець епохи Берлусконі – гіркый присмак політики. лінгвістичні надбання]

© *Lakhtionova K. M. [Lahtionova K. M.], olena.sayfutdinova@lnu.edu.ua*

(стосовно робочих місць, які начебто запропонував Берлусконі). “*Il libro nero del comunismo*” – це своєрідне Євангеліє для Берлусконі; “*Forza Italia è al centro, è il cuore del berlusconismo*. – *Forza Italia завжди є в центрі (уваги Берлусконі), це серце берлусконізму*”.

“... *È stata battezzata e riconosciuta come un partito-azienda... – Вона була прозвана та визнана “партією-підприємством” (Forza Italia)*”.

Курсують такі неологізми, як *Legge Frattini*: “*La legge Frattini è tutta da ridere (o da piangere)*. – *Закон Фраттіні – не знаєш, плакати чи сміятися*” (на захист Берлусконі); “*Il grande capo*” – ще одне прізвисько Берлусконі; “*Essere malato di protagonismo: Berlusconi ama troppo il potere, è malato del protagonismo... – Берлусконі надзвичайно любить владу, він хворий на протагонізм*” (завжди попереду); “*i criteri aziendatici*” – оцінка з точки зору прибутків від діяльності *Forza Italia*; “*Il ponte di Messina*” – алегорія – з’єднує Калабрію з Сицилією: натяк на зв’язки з мафією; “*Il linguaggio colorito*” – красномовний стиль оратора (demagogia); “*animosità plebea – плебейське збудження*” – при промовах, тобто екзальтація.

Берлусконі дійсно був дуже обдарованою людиною, дуже амбіційною та, на жаль, свої здібності він використовував тільки заради свого збагачення та з метою якомога довше залишатися при владі. Це – мінус, а плюс те, що, завдяки його прізвищу, багатьом прізвиськами та його політичній діяльності, політична лексика на початку мілєннїума збагатилася неологізмами та сталими висловами, з ним (Берлусконі) пов’язаними.

Література:

1. Santarelli, Enzo. *Profilo del berlusconismo*. (Roma: Datanews Editrice, 2002), 76 p.
2. Montanelli, Indro. *Lo stato sono io*. (Roma: Il Giornale, 2002).
3. Pranfaglia, Nicola. *Se questo è un regime*. (L’unità, 27 febbraio 2002).
4. Bertinotti, Fausto. *Il peggio si è compiuto*. (Liberazione, febbraio 2002).
5. Стишов, Олександр. *Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі засобів масової інформації)*. (Київ, “Пугач”, 2005), 388 с.

References:

1. Santarelli, Enzo. *Profilo del berlusconismo* (Roma: Datanews Editrice, 2002), 76 p.
2. Montanelli, Indro. *Lo stato sono io* (Roma: Il Giornale, 2002).
3. Pranfaglia, Nicola. *Se questo è un regime* (L’unità, 27 febbraio 2002).
4. Bertinotti, Fausto. *Il peggio si è compiuto* (Liberazione, febbraio 2002).
5. Styshov, Oleksandr. *Ukrai'ns'ka leksyka kincja HH stolittja (na materiali zasobiv masovoi' informacii)* (Kyiv, “Pugach”, 2005), 388 s.

(Актуальні питання соціолінгвістики [Aktual'ni pytannja sociolingvistyky])

Кінець епохи Берлусконі – гіркий присмак політики. лінгвістичні надбання (Українською) [Kinec' epohy

Berlusconi – girkyj prysmak polityky. lingvistychni nadbannja]

© Лахтіонова К. М. [Lahtionova K. M.], olena.sayfutdinova@lnu.edu.ua